

Сажко У.С.

здобувачка вищої освіти

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ФЕНТЕЗІЙНОГО ПРОСТОРУ В РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «ЗВОРОТНИЙ БІК СУТІНІ»

Анотація. У статті розкриваються особливості просторової організації роману Дари Корній «Зворотний бік сутіні» як зразку фентезі. Акцентовано на співіснуванні уявних світів у творі як одній із базових ознак жанру, а також підкреслено оригінальність авторки у використанні просторових об'єктів для побудови сюжетної лінії.

Ключові слова: фентезі, хронотоп, художній простір, місця переходу, екзистенційний вибір.

Дара Корній (справжнє ім'я – Мирослава Іванівна Замойська) – українська письменниця-прозаїк. Відома українському читачеві завдяки творові «Гонихмарник» (2010), який є прикладом класичного, традиційного українського фентезі та отримав цілу низку премій і нагород. На сьогодні Дара Корній є однією з найпопулярніших авторок фентезійного жанру, маючи у своєму творчому доробку більше 10 художніх книг та 2 видання науково-популярного характеру, що розкривають світ духів слов'янської міфології.

Тетралогія про паралельні світи зайняла почесне місце у списку українських бестселерів. Вона складається з книг «Зворотний бік світла» (2012), «Зворотний бік темряви» (2013), «Зворотний бік сутіні» (2016) та «Зворотний бік світів» (2016). Кожна з частин є самостійним завершеним твором, але всі вони поєднані образом головної героїні – школярки Мальви Задорожної, яка одного разу дізналася, ким вона є насправді, з чого й розпочалися колись її пригоди у світі безсмертних прадавніх богів. Дівчина є втягнуеною у жорстку боротьбу сил Добра і Зла та має допомогти зупинити Хаос і встановити Гармонію.

3-поміж усіх романів тетралогії хотілося б виділити передостанній – «Зворотний бік сутіні». В художній реальності, запропонованій авторкою, у якій співіснують паралельно багато світів, територія Сутіні видається

найнебезпечнішою. Уже у передмові до твору Дара Корній попереджає про загрозу «сірої плісняви», яка може поглинути світи, адже сутінкам «байдуже до добра чи зла, бо керує ними тільки холодний розрахунок» [6]. Тож читачі поринають у вир казкових пригод, в атмосферу духів і чарівних істот, відомих з дитинства.

Безумовно, аналізований роман є зразком фентезі – це підтверджує образна система твору, представлена такими персонажами слов'янської міфології та фольклору, як Стрибог, Чорнобог, Лада, Лед і Полель тощо; композиційні характеристики – протистояння Добра і Зла, головний герой (тут – героїня. – У.С.) має квест, який повинен успішно пройти (як зауважує літературознавця Т. Белімова у передмові до твору, саме вибір Мальви вплине не лише на її долю, а й на рівновагу добрих і злих сил [1, с. 6]), традиційний happy end тощо.

До цих ознак фентезійної літератури відноситься й особлива організація художнього простору, що відзначали у своїх студіях дослідники жанру [2, с. 121; 4; 5 та ін.]. Тому спробуємо розглянути специфіку хронотопу в романі «По той бік сутіні» саме з позицій приналежності твору до жанру фентезі.

Так, Я Дубинянська у своєму огляді фентезійної літератури визначає наявність вигаданих, нафантазованих світів як базову ознаку. До того ж, зауважує критициня, економіка і культура у цих просторах засновані не на науково-технічному процесі, а на магічних засадах [3]. Т. Белімова зауважує, що «фентезійний світ, навіть якщо це світ, який імітує реальність, завжди поділений на Добро і Зло» [1, с. 6]. У художньому світі роману «Зворотний бік сутіні» наявний і такий розподіл: наприклад, темний світ з його Храмом Чорнобога, Оселею Відтіні та ін., і світлий – Храм Сонця, «*нід опікою та благодаттю батька Білобога*» [6, с. 24], світ Оранти, «*де немає зрад, образ*», «*досконалий світ для досконалості*» [6, с. 37], де «ані створювати, ані руйнувати нічого не треба» – все «ідеально пристосоване для комфортного життя» [6, с. 115], Яворорот, світ Вередів тощо. До ідеальних світів, втілення рівноваги й гармонії, належить і світ Білих Вурдалаків, в якому все продумано і визначено коловоротом життя: у чітко визначений час сходить сонце і замінюється зорями, дерева плодоносять і вмирають у певні пори року, щоб наступного сезону знову квітнути, те саме відбувалося й з людьми. «*Тут настільки продумано було весь уклад, – описує авторка цей світ, – що ніколи не народжувалося ані забагато, ані замало ні людей, ні птахів, ні рослин. Ні тварин, ні комах. Природний добір та могутній Правитель цього світу просто досконало тримали в ньому рівновагу*» [6, с. 150].

Однак окрім чітко, здавалося б, розмежованих за полярністю світів, події у творі також відбуваються й у інших численних просторах, або ж ті просто згадуються: світ Замерзлого Сонця, світ Невридії, де навчають «у школі переверництва» [6, с. 30], світ Безмежного Океану та ін. Авторка в кращих традиціях фентезійного жанру деталізує ці уявні світи, населяє їх казковими мешканцями, чиї образи так само взяті переважно зі слов'янської міфології – неври, прокляті, чорнокрукі людиноненависники, інші представники темного світу – Вій, Вогнявиця, Ніян, Навія, Худіч, Припекало, визначає традиції та правила існування та взаємодії з іншими світами.

Обов'язковими в художньому світі Дари Корній, як і в народних віруваннях, пов'язаних із паралельними світами духів і богів, є місця переходу з однієї просторової площини в іншу: Порубіжжя; Мертва ріка (Ріка, Яка Умертвляє), що відділяє світ темних, царство Чорнобога, від інших світів; блукаючі ворота, «через які у світ Океану пхалася різна погань» [6, с. 80], тощо.

Крім того, у переході з одного світу до іншого персонажам допомагають чарівні предмети. Наприклад, Остапу, який нещодавно дізнався, що є великим безсмертним і був обраний навчатися у світі Неврів, як указано в книзі, вдалося на відмінно скласти іспит «із переміщення між світами за допомогою варгана» [6, с. 28], а Оракул зміг відгородитися від реальності, її запахів і звуків, та пірнути у світ Безконечного Океану за допомогою чарівного амулета – «великого срібного кулона з красивим ажурним орнаментом і зображенням вигравірованого на ньому рівностороннього хреста» [6, с. 81].

Щодо світу сірих, то він залишається прихованим, утаємниченим у творі майже до кінця, хоча всі персонажі, смертні й безсмертні, чули про його мешканців та остерігалися їх. Читач дізнається про особливості їхнього буття через характеристики, які їм давали головні герої. Зокрема, із розповіді про Навію стає зрозумілим, що сірі втрачають свої справжні імена, щойно стають на сірий бік: «А ще вони робляться між собою дуже схожими – однакові зачіски й одяг, розмовляють лише прямою, навіть голоси не одразу відрізниш» [6, с. 78].

У творі сірі виконують радше роль ловця душ, тіні, що залишається від людини, в якій замість втраченої душі запанувала пустка, порожнеча. Сірий, який з'являється у гострі моменти особистої трагедії персонажів – Оракула, що втрачає кохану Майю, Лади, сповненої ревності до свого чоловіка Перуна та ненависті до суперниці Птахи, Навії, що хотіла помститися сестрі за любовну невдачу, та інших, виступає у творі свого

роду змієм-спокусником, який змушує героїв піддаватись своїм низьким почуттям і потягам, руйнує їх внутрішню рівновагу, а відтак – порушує гармонію існування цілого Всесвіту. Зокрема, Ладі він казав, що «сірість – це гармонія для світів, щось бурмотів про те, що людина сліпне у суцільній темряві й також сліпне від надміру світла» [6, с. 210]. Однак не це вплинуло на безсмертну, а те, що він пообіцяв вирішити її проблему – знищити Птаку, тож віддала йому обіцяну навзаєм стрілу Перуна, що й стало поштовхом до втрати рівноваги добра і зла у Всесвіті, початком великої битви. Згодом до богині приходить усвідомлення, що світ сірих, світ Сутіні – всередині неї: «Сутінь мешкає у кожному, навіть у найсвітлішому місці... Живе приховано, десь глибоко і втаємничено замасковано. Сутінь, як нагадування для душі, що ти можеш безповоротно згинутися у сірому вирі безликості. Сутінь, яка наповнена не предметами, а обрисами, які заледве проглядаються. <...> Сутінь, яка породжує безликість. Яка не є гармонією, яка завжди з'їдає найцінніше в тобі, якщо дозволити це зробити» [6, с. 213–214]. Таке розлоге цитування демонструє, що простір Сутіні є радше внутрішнім, інтеріоризується, на відміну від інших уявних світів художнього хронотопу твору Дари Корній. А відтак – територія фентезійної боротьби Добра і Зла переноситься у площину екзистенційного вибору головних героїнь твору – Мальви, онуки Чорнобога, та Птахи, коханої Перуна.

Отже, художній простір роману Дари Корній «Зворотний бік сутіні» відповідає усім вимогам до хронотопу фентезійних творів: численні світи богів і духів співіснують зі світом смертних, а дія відбувається у позачасі і стосується подій різних часових вимірів слов'янської міфології, зокрема космології. При цьому авторка оригінально вплітає часопросторові характеристики свого художнього тексту у міркування про сутність людської душі, екзистенційний вибір індивіда та його вплив на інших, навіть у масштабах Всесвіту.

Література

1. Белімова Т. Завжди обирає серце. *Корній Дара. Зворотний бік сутіні*: роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. С. 5–7.
2. Деркачова О., Ушневич С. Літературна казка Великобританії. Івано-Франківськ : Типовіт, 2012. 132 с.
3. Дубинянська Я. Під ворожим прапором фентезі. URL : <http://litakcent.com/2011/04/13/pid-vorozhym-praporom-fentezi/>.

4. Землянська А.В. Особливості часопростору містичного роману Дари Корній і Тали Владимирової «Зозулята зими». *Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа*: [зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 22-23 вересня 2016 р.)] / гол. ред. О.П. Новик. Бердянськ : БДПУ, 2016. С. 55–57.
5. Землянська А.В., Шарова Т.М. Світова література в умовах глобалізаційних процесів. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. 156 с.
6. Корній Дара. Зворотний бік сутіні: роман / передм. Т. Белімової. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с.

Скориця Д.В.

*учитель української мови і літератури
КЗ «Бурчацька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів
імені Героя Радянського Союзу Є.І. Носаль»*

Атрошенко Г. І.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

«НЕ ТРИВОЖСЯ, ЩО СЕРЦЕ НЕВЕЛИЧКЕ: ВОНО УМІСТИТЬ ЦІЛИЙ СВІТ»: ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У КАЗКАХ ЗІРКИ МЕНЗАТЮК

***Анотація.** У статті розглядаються проблеми духовності особистості у казках української дитячої письменниці Зірки Мензатюк, визначається специфіка експресивної забарвленості мови у парадигмі поетики творів, призначених для дитячого читання.*

***Ключові слова:** сучасна література для дітей, духовність особистості, експресивна забарвленість тексту, поетика, мова художнього твору.*

Проблеми духовності особистості не залишаються поза увагою літературознавців – дослідників дитячої літератури – і в нас в Україні, й у всьому світі. Все частіше й частіше у літературі для дітей постає питання про виховання людини у своєрідній цілісній системі (людина → суспільство → природа) на основі вищих духовних цінностей.